

Ce sunt și ce au reprezentat capitulațiile

În vara anului 1772 (iulie-august) se desfășurau la Focșani lucrările unui congres de pace. În fapt respectivul congres era condamnat de la început la eșec căci cele două părți aflate în conflict se situau pe poziții reciproc ireconciliabile. Într-o ședință din 16 septembrie 1770 consiliul imperial rus hotărâse încorporarea principatelor la Rusia¹, iar în 1771 Poarta se declarase la rândul ei gata a lupta, încă 10 ani pentru menținerea suzeranității sale în Principate². Totuși, deși congresul a început sub auspicii nefavorabile, prin lipsa de mediatori internaționali³, a beneficiat de întreaga atenție a factorilor politici interni, aici deplasându-se o delegație importantă de boieri din Țara Românească și Moldova, delegație numărând între ei pe mitropolitul Grigore al Țării Românești, episcopul Cozma al Buzăului, arhimandritul Chezarie (viitorul vestit episcop al Râmnicului) și boierii Nicolae Dudescu, Mihai Cantacuzino, Pană Filipescu, Pantazi Câmpineanu, Grigore Băleanu, Dumitrache logofătul, Ștefan Topliceanu și Ioniță Bălăceanu⁴. Adică într-un cuvânt tot ceea ce avea Țara Românească mai ales ca funcție și neam.

Toți aceștia vor prezenta la 6 august 1772 Contelui Orlov, reprezentantul Rusiei în congres, o scrisoare în care îi arată existența unor „învoieli cu cari strămoșii lor s-au încheiat odinioară Porței” și care au fost nesocotite și țara „nu cutează nici să crâcnească spre a-și cere vechile sale drepturi”⁵.

---

¹ Leonid Boicu, *Geneza chestiunii române ca problemă internațională*, Iași, Editura Junimea, 1974, p. 32.

² *ibidem*, p. 33.

³ vezi relatările lui Ienăchiță Văcărescu din *Poezii Văcărești - Opere*, București, Editura Minerva, 1982.

⁴ *Genealogia Cantacuzinilor*, București, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, 1902, p. 23.

⁵ *ibidem*, p. 24.

Pe 30 august la cererea lui Orlov delegația îi remite pentru susținerea drepturilor sale următoarele acte „1 – supunerea Țării Românești la Turc (sub Mircea) a 2-a supunere sau închinare (sub Laiot), 3 – firmanele care întăresc privileghiurile țării, 4 – stricăciunea privileghiurilor și unirea Țării Românești” etc.

Era acesta momentul clar stabilit istoric al reintrării capitulațiilor pe scena politică în același timp pentru Țara Românească și pentru Moldova. Chiar și C. Giurescu arăta că „ce poate fi mai natural decât să admitem că atunci când boierii munteni plăzmuiau vechile lor capitulațiuni cu Poartă, moldovenii care lucrau alături de ei, prin același mijloace și pentru atingerea aceluiași scop, să fi făcut, în ceea ce-i privește același lucru ?

Ceea ce unii căutau să dovedească prin „învoiala” lui Mircea și „tractatele” lui Laiot Basarab, ceilalți susțineau prin hatiserifurile date lui Bogdan și Vasile Lupu”⁶.

Această opinie ne este astăzi confirmată de un document din arhiva de politică externă a Rusiei din 6 august 1772 în care G. G. Orlov și A. M. Obreskov înștiințează de primirea a „diferite petiții ale valahilor și moldovenilor”⁷. Știm deja că petițiile valahilor conțin celebrele capitulații și avem aproape certitudinea că cele ale moldovenilor conțin aceleași acte realizate în perioada anilor 1768, perioadă în care țarina Elisabeta lansa apeluri la ridicarea popoarelor creștine din Balcani, iar reprezentanții ei în Principate, precum Nazarie Carazin îi vizita pe Cantacuzini, pe Grigore al III-lea Ghica și pe episcopul Argeșului și principalele figuri ale principatelor pregătindu-i pentru marea ridicare. Tot în această direcție a pregătirii propagandistice a ofensivei ruse în direcția Principatelor Române găsim și faptul că la 8 aprilie 1768 la tipografia Senatului Rusiei cu semnătura împărătesei Ecaterina se aflau spre a fi tipărite (vor fi traduse la 16 august 1773 de logofătul II Toma) cererile boierilor din principate care apreciau că „fericirea neamului moldovenesc este subordonată întru starea cea neclintită a pronomiilor vechi”⁸.

⁶ C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei...*, p. 27.

⁷ M. Maxim, *Țările Române*, p. 47.

⁸ V. A. Urechia, *Memoriu asupra perioadei din istoria românilor de la 1774-1786*, București, 1893, p. 127.

În această atmosferă încărcată, intrigile Rusiei și ambiția lui Mihai Cantacuzino, cultura și spiritul anti-turc al familiei sale îi vor servi ca baze pentru realizarea celebrei capitulații⁹. Perioada de realizare a acestor acte e fără îndoială anterioară războiului izbucnit în 1768, la acea dată marea boierime din Țara Românească știa deja ce vrea, îl răstoarnă pe domnitor și îl blochează în capitală capturându-l la Hanul Șerban Vodă (pregătesc voluntari și trimit o delegație în întâmpinarea rușilor spre a le cere protecția și ulterior spre a merge la Petersburg. La vizita la Petersburg aceste idei sunt deja clarificate și probabil de comun acord cu rușii interesați „în independența noastră și întărirea influenței într-un stat tampon¹⁰ după cum declara șeful colegiului de afaceri externe N. I. Panin ele sunt prezentate la congresul de la Focșani.

Momentul 1768–1774 era un moment în care „situația politică se înfățișa atât de complicat și amenințătoare pentru țările noastre”¹¹ încât era normal ca reprezentanții clasei politice autohtone, cu atât mai mulți unii care aspirau la domnie (Mihai Cantacuzino) să aibă și o pregătire ideologică, programatică pentru ceasul în care se pregăteau să schimbe complet direcția politică a Țării Românești.

Capitulațiile Moldovei sunt în mod clar redactate sub influența celor din Țara Românească și ulterior lor, probabil în intervalul 1770– (întâlnirea la Petersburg cu țarina Ecaterina¹²) – 1772, (când le înaintează la Congresul de la Focșani (aceiași opinie o are și istoricul V. A. Urechia

---

⁹ vezi Ienăchiță Văcărescu: *Opere. Poezii Văcărești*.

¹⁰ L. Boicu, *Geneza*, p. 33.

¹¹ vezi N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, București, 1896, p. 313.

¹² această întâlnire trebuie să fi fost decisivă pentru realizarea schițelor de început ale teoriei capitulațiilor astfel la Petersburg se deplasează o delegație de „gri” între care enumerăm pe Inocenție, episcop de Huși, Benedict, egumenul Moldoviței, Vartolomei Măzăreanu, egumen de Solca, Ion Paladi, biv vel logofăt, Enakaki Milu, biv vel spătar, vezi V.A. Urechia, *Documente relative la anii 1800-1831*, București, 1889. Componenta delegației ne arată atât rolul clerului în lupta de eliberare a Principatelor cât și faptul că curând după realizarea lor capitulațiile sunt acceptate și promovate de întreaga clasă politică.

care apreciază că „în tabăra de la Focșani, moldovenii și muntenii fac cărțile împreună și vor să meargă împreună la Constantinopol”¹³).

Istoriografia românească îl acreditează de multe ori ca un principal creator al „capitulațiilor” pe Ienăchiță Văcărescu. Fără a exclude o influență a puternicului și cultului boier asupra ideii în sine, totuși este exclus ca el să fie participant la redactarea acestor prime capitulații. În primul rând, el aparținea partidei filo-turce a boierilor din Țara Românească, iar capitulațiile au fost rezultatul tocmai al acțiunii boierilor filo-rușii. Conform propriilor sale mărturii din „Istoria prea puternicilor împărați otomani” el nu a fost încunoștințat de diversele acțiuni pre-revolta din 1768 și imediat după izbucnirea războiului a profitat de ocazie pentru a trece în Transilvania, la Brașov unde a rămas până la 1772, la congresul de la Focșani când a fost solicitat ca specialist de partea turcă din a cărei delegație a și făcut parte de-a lungul convorbirilor ne având legături cu delegația ruso-română și ulterior retrăgându-se în Imperiul Otoman.

De altfel și diferențele marcante între textul capitulațiilor date plenipotențiarilor ruși de boieri, la Focșani și cel reprodus de Ienăchiță Văcărescu arată acest lucru. Cel al lui Ienăchiță Văcărescu e extrem de apropiat de textul furnizat de Dimitrie Cantemir. În plus sunt diferiți și anii, Văcărescu crede că s-a încheiat în 1418, iar Cantacuzino îl datează la 1383 și 1393. Astfel se poate arăta chiar că în cadrul primei acțiuni de publicare și de agitație internațională prin capitulații, Văcărescu nu a luat parte, meritul său urmând a se contura abia ulterior. Din partea sa Ienăchiță Văcărescu făcea cunoscute rudimentele teoriei capitulațiilor într-o scrisoare adresată în iulie 1772 marelui vizir în care ilustrând cu argumente istorice drepturile Țării Românești amintea pentru prima oară de o așa numită „închinare a lui Mircea, a lui Laiotă Basarabă Voievod și Matei Basarab la leat 1633.”¹⁴ Cu alte cuvinte Ienăchiță Văcărescu fusese martor la născocirea ideii primelor capitulații, în perioada de

---

¹³ V. A. Urechea, *Memoriu asupra ...*, p. 18.

¹⁴ Vlad Georgescu, *Memoires et projets de reforme dans le principautes roumaines (1769-1830)*, București, Editura Academiei, 1970, p. 39.

dinainte de 1772, fără a participa însă la realizarea actelor care vor fi furnizate plenipotențiarilor ruși la congresul de la Focșani.

Cine sunt totuși cel mai probabil autorii? E clar că banul Mihai Cantacuzino e realizatorul de frunte împreună cu ceilalți membrii ai delegației care a și prezentat lui G. G. Orlov, îl mai putem bănuși la a-l fi ajutat și pe luminatul Chesarie, episcop al Râmnicului și strălucită personalitate culturală, cunoscător al operei lui Cantemir și pe mitropolitul Grigorie apropiat cercurilor pro-ruse și implicit interesat în a preciza programatic poziția țării față de Imperiul Otoman. Mai ales bănușiala noastră se îndreaptă spre un boier relativ puțin cunoscut: Pană Filipescu, membru într-o veche familie boierească interesată de istorie și care pusese în circulație tradiția închinării Țării Românești sub Mircea cel Bătrân în „Istoriile domnilor Țării Românești” atribuite lui Constantin Filipescu și scrise de Radu Popescu. Această carte se afla în familia Filipeștilor și relatează că: „după ce a făcut Mircea Vodă aceste izbânde, văzând obrăznicia turcilor, s-a împăcat cu ei și le-au fost dând plocon pentru ca să se odihnească țara cu pace”¹⁵. Această tradiție a închinării lui Mircea, fiind o tradiție mai recentă, o completare la cea mai veche care îl considera pe Laiot Basarab artizan al înțelegerii cu Poarta și prezența acestei tradiții la capitulațiile din 1772 ni-l recomandă pe Pană Filipescu, ca unul din creatorii de marcă ai capitulațiilor.

În fond încă de la prima ciocnire între diplomația rusă și cea turcă de la Nemirow¹⁶ rușii s-au confruntat cu răspunsul obișnuit pe care Poarta îl dădea pentru orice pretenție teritorială asupra Principatelor încă de la 1699, la Karlowitz când Alexandru Mavrocordat Exaporitul declarase că „Moldova e volnică și nu e supusă turcilor cu sabia”¹⁷ fiind astfel prima conferință internațională ce a pus pe tapet această problemă spinoasă.

Această cerere a Rusiei arată clar că încă de atunci (1737) ea a hotărât să manevreze problema capitulațiilor în folosul ei. Dacă Țările Române erau doar dependente de Poartă se putea imagina un viitor în

---

¹⁵ C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei*, p. 25.

¹⁶ L. Boicu, *Geneza chestiunii*, p. 37.

¹⁷ *ibidem*, p. 31.

care ele „volnice” fiind să se rupă de aceasta și să se pună sub protecția Rusiei, ceea ce constituia în fond și o manieră de a refuza amestecul celorlalte puteri europene în problemele românești.

Ca răspuns la această pretenție de unilateralitate a Rusiei, clasa politică românească, propune un set de acte cu caracter internațional care să reglementeze relațiile cu Poarta, dar și cu celelalte puteri și să garanteze autonomia și integritatea teritoriului celor două Principate.

Nu întâmplător acestea apar în timpul războiului din 1768–1774, deci într-o vreme când „decizia asupra viitorului posesiunilor europene ale Turciei trece din mâna acesteia în mâna Europei”¹⁸.

Cea mai bună dovadă a faptului că textul capitulațiilor e anterior anului 1772 ne e dată chiar de notele politicii externe rusești. La 22 martie 1771 și 24 octombrie 1771 țarina Ecaterina se arăta gata a ceda principatele, dar în mod condiționat de reatribuirea către ele a „drepturilor, imunităților și obiceiurilor cu care ele s-au supus Turciei”, ori prima schiță de istorie a Moldovei, accesibilă rușilor (în care nu se vorbește de capitulații - n.n.) a apărut în 1772–1773 cu numele de „Istoria Moldovei” spre a servi plenipotențiarilor ruși la negocierile de pace și nici nu cuprindea informații despre istoria Țării Românești.

Deci de unde știa țarina despre capitulații cu doi ani înainte de specialiștii săi, dacă nu din memoriile și de la vizita boierilor români la Petersburg.

Aceștia au ilustrat rușilor adevăratele dimensiuni ale capitulațiilor și i-au făcut pe aceștia să fie interesați de trecutul principatelor spre a-l folosi ca o armă împotriva Imperiului Otoman, dar și a puterilor europene competitori. Faptul că în ciuda aprecierilor unor ruși D. G. V. Gonța și L. E. Simionova¹⁹ care consideră capitulațiile ca posterioare anului 1776 (mergând până la 1821) acestea sunt acte pur românești. O dovadă suplimentară ce ne arată că teoria capitulațiilor este o creație pur românească fără nici un amestec al puterilor străine și în special a Rusiei este dedicația pe care Gavril, mitropolitul Moldovei o dă contelui Rumianțeff pe un exemplar al celebrului „Nakaz”: „Fiindu bine

¹⁸ *ibidem*, p. 41.

¹⁹ vezi M. Maxim, *Țările Române*, p. 46-49.

încredințați că de vor viețui sub aceste folositoare pravile, întru starea cea neclintită a pronomiilor vechi, se vor face foarte fericiți la politiceasca împărtășire”²⁰. Astfel mitropolitul Gavril face „o minunată și patriotică rezervă”²¹ arătând în momentul de maximă putere al Rusiei că românii nu sunt gata a renunța la drepturile și autonomia lor conținute în vechile legături cu Poarta oricât de tentante ar fi ofertele Rusiei. Și mai clară ne apare opoziția boierilor din Principate la pretențiile anexioniste ale Rusiei și conștiința realității că teoria capitulațiilor era creația lor din faptul că la aproape doi ani de la prima punere a lor în circulație, la 30 august 1774 avem în clar și prima capitulație a Moldovei folosită de această dată în spirit anti-rus, pro-turc într-un act trimis la Constantinopol și semnat de mitropolit, episcopi și boieri. Acest act dat Porții prin spătarul Ioan Cuza și postelnic Ienachi²² Chirică cuprinde ideea că Principatele „s-au supus voluntar Porții și au format dintotdeauna un fief separat, independent, autonom” și solicită un tribut la quantumul celui fixat de Mahomed IV, iar „prinții să fie aleși în țară și confirmați de Poartă ca în vechime”²³.

Iată deci că aceste „capitulații” apar ca acte cu caracter național, realizate în Principate în perioada 1768–1770 și gata a fi folosite nu în favoarea Rusiei cum ea ar fi dorit, dar în favoarea Principatelor.

În fond ce sunt capitulațiile și care este dezbaterea născută de ele?

O lungă perioadă de timp de la „redescoperirea” acestor capitulații, moment pe care l-am analizat mai sus nimeni nu a chestionat veridicitatea acestor acte. Iar când se întâmpla așa ceva, așa cum avea să aprecieze M. Kogălniceanu (în 1856), „ne pare rău, foarte rău (și fiecare cititor va înțelege pentru ce) că „Zimbrul” ne silește să intrăm acum cu el în discuție despre mai multă sau mai puțină autenticitate a textului tratatului, încheiat de către Moldova cu Înalta Poartă”²⁴.

²⁰ V. A. Urechia, *Memoriu asupra perioadei...*, p. 779.

²¹ *ibidem*, p. 779.

²² vezi și C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei*, p. 31.

²³ L. Boicu, *Principatele române în raporturile politice internaționale*, Iași, Editura Junimea, 1986, p. 203-204.

²⁴ C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei*, p. 43, n. 3 sau M. Kogălniceanu, *Opere*, vol. II, *Scrieri istorice*, București, Editura Academiei, 1976, p. 575.

Adică necesitățile politice ale autonomiei Principatelor față de Poartă nu permiteau nici unui adevărat patriot să intre într-o analiză de autenticitate fără a prejudicia interesele neamului. După 1878 schimbarea poziției internaționale a țării în urma congresului de la Berlin (iunie – iulie 1878) permitea acum o analiză pur istorică ne încărcată de repercusiuni politice, la fel schimbarea de mentalitate în cercetarea istorică, trecerea la pozitivism și la o critică acerbă contra vechilor „tabuuri” romantice.²⁵ Acestei atmosfere îi va aparține o critică puternică adusă existenței capitulațiilor de unul din autorii acestei școli C. Giurescu, în lucrarea de acum celebră „*Capitulațiile Moldovei cu Poarta otomană. Studiu istoric*”.

În fond cartea era o riguroasă analiză științifică ce aplicată capitulațiilor Moldovei le dovedea influențate de Dimitrie Cantemir prin „Istoria imperiului otoman” și „Descrierea Moldovei” „Cantemir plâzmuind pentru motive care nu se pot încă lămuri, dar care par a fi mai mult de natură politică decât științifică, condițiunile închinării, consfințite printr-un hatîșerif al sultanului”²⁶.

Trebuie spus că paternitatea primului act de punere în discuție a capitulațiilor, îi revenise lui N. Iorga, ce aprecia, la publicarea cărții banului Cantacuzino, că „pretinsele tratate sunt rezultatul relațiilor vechi cu Poarta, așa cum se păstrase în mintea boierilor dintr-o epocă mai târzie”²⁷ „cu o formă neadmisibilă din capul locului, căci în acest stil nu s-a scris niciodată în cancelaria otomană”²⁸. După aceste două luări de poziție nimeni nu ar mai fi îndrăznit să reia subiectul autenticității capitulațiilor fără informații noi.

Acest lucru s-a putut face odată cu apariția unei noi generații de cercetători care în 1958 arătau: „hatt-i șerifurile privitoare la principatele române sunt acte unilaterale prin care se asigura intrarea acestor state în ceea ce se numește dreptul de contract, ele puteau fi retrase în orice moment de către puterea eminentă și valabilitatea lor era limitată la durata domniei suveranului emitent”²⁹. În 1974 se va descoperi primul

²⁵ vezi Alexandru Zub, *De la istoria critică la criticism*, București, 1985, p. 160 – 162

²⁶ C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei*, p. 65.

²⁷ *Genealogia cantacuzinilor*, p. 423.

²⁸ *ibidem*, p. 68–69, n. 3.

²⁹ G. G. Florescu, *L'aspect juridique des khatt-I-cherifs – Contribution a l' etude des*

izvor turcesc ce cuprindea un act acordat lui Mihnea Turcitul în 1585, descoperire urmată de altele în scurt timp.³⁰

La capătul acestei lungi perioade de reevaluare Ștefan S. Gorovei scria: „s-a pus în evidență un lung șir de mărturii autentice care atestă în diverse momente și împrejurări istorice, existența acestor acte cu adevărat fundamentale”³¹. Deci capitulațiile chiar dacă nu în forma în care fuseseră inițial rescrise existau, fondul lor istoric era real și nu doar o tradiție stătuse la baza redactării acestor acte, ci chiar documente reale, dar căzute în desuetudine și uitare sau chiar distruse, fuseseră în mintea creatorilor acestor acte. Cercetările recente au ilustrat că aceste acte nu erau nici unilaterale, ci cuprindeau o atentă negociere și nici atât de efemere, ci dependente de marile condiții strategice ce ar fi favorizat una sau alta dintre părți. Cum spunea perfect M. Kogălniceanu „niște legături sui – generis care erau tari când românii erau slabi și slabe când românii erau tari”³².

Aceste înțelegeri între musulmani și nemusulmani erau permise de dreptul istoric pe baza unei complicate construcții politice ce depășea împărțirea strictă între o casă a drept – credincioșilor, dar – al Islam, și una a necredincioșilor, adică a războiului, dar – al – harb permițând existența unui teritoriu ambiguu, intermediar, din care – am făcut parte și noi – dar – al – ahd – casă a păcii, a legământului ceea ce dădea o anumită stabilitate acestor hattiserifuri³³.

Totuși aceste înțelegeri au cunoscut o treptată evoluție mergând spre deteriorarea statutului juridic al Principatelor pe parcursul secolului XVI când se trece de la ahidnamele de început ce garantau drepturile țărilor române la berate și hatîşerifuri de privilegii de rang inferior, această

---

relations de l'Empire Ottoman avec les Principates Roumaines, în SAO, I București, 1958, p. 121–147.

³⁰ M. Maxim, *Țările Române*, p. 143–169, „Statutul de Ahd. În teoria și practica juridică moldoveană”.

³¹ Ștefan S. Gorovei, op. cit., p. 32.

³² M. Kogălniceanu, *Opere. Scrieri istorice*, vol.II.

³³ vezi o bună expunere a acestei situații la M. Maxim, *Țările Române* p. 143 – 169 – „Statutul de Ahd. în teoria și practica juridică musulmană”.

evoluție fiind blocată de explozia de rezistență românească din vremea lui Mihai Viteazul și perioada imediat următoare³⁴.

Acestea sunt celebrele capitulații și istoria lor zbuciumată mergând de la afirmare la contestare violentă și sfârșind într-o acceptare ce le transformă radical ca formă, dar le păstrează conținutul și le probează veridicitatea.

Noi să urmărim mai departe drumul variantelor de capitulații pornite la 1768 – 1770 spre a susține drepturile noastre într-o situație externă deosebit de complicată și să încercăm să ne explicăm de ce apar ele acum și care este clasa susținătoare și beneficiară.

Primul răspuns se impune cu claritate din tot ceea ce am spus: realitatea istorică, un război rapid ce urma a duce la alungarea turcilor din Europa și la restructurarea statutului Principatelor, dar aceasta deși cea mai evidentă nu e singura rațiune. La fel de importantă e și etapa nouă în care se aflau pe atunci domniile fanariote, etapă apreciată ca extrem de dură de cei mai buni cercetători ai epocii.

Astfel N. Iorga aprecia a corespunde acestei perioade un „fanariotism național - grecesc, cu spirit de renovare, elenică, cu școli în acest sens și cu rezultatele la care se ajunge totdeauna în asemenea cazuri: la reactivarea întregii societăți românești, care admitea pe fanarioți ca domni care să facă la Iași și la București pe „filosofii francezi”, dar nu pe grecii cu program național grecesc”³⁵.

Într-o altă carte Dan Lăzărescu aprecia la rândul său pentru această perioadă o întărire de nepermis a fanariotismului ce amenința a înghiți programul național românesc când odată cu revenirea Olteniei la Țara Românească, cu alungarea Austriei dincolo de Carpați și cu reformele lui Constantin Mavrocordat se ajunge la o deosebită considerare a puterii fanariote, putere ce lovește tot mai dur în interesele boierimii autohtone³⁶ prin transfer de grecitate din Fanar în Principate, prin fiscalitate și prin măsuri reformiste ca abolirea clăcășiei în 1737 și 39.

³⁴ vezi Stefan Stefanescu, *Țara Românească de la Basarab I Intemeietorul la Mihai Viteazul*, București, Editura Politică, 1970.

³⁵ N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, București, Ed. Eminescu 1981, p.351.

³⁶ Dan A. Lăzărescu, *Imaginea României prin călători*, vol. I, București, Ed. Sport-Turism, 1985.

Știm deja cine sunt cei interesați de schimbarea statutului țărilor române și cine ar fi principalii lor beneficiari, urmând mai departe lista creatorilor de capitulații ce cuprinde majoritar nume de mari boieri precum Mihai Cantacuzino, I. Văcărescu, N. Dudescu, G. Callimachi, Ion Cantacuzino, D. Golescu, Gr. Ghica, Veniamin Costachi Al. Beldiman, D. Sturza etc.³⁷ Apare clar aportul de marcă al marii boierimi la realizarea acestor acte diplomatice în care așa cum aprecia Vlad Georgescu, „termenul de autonomie nu trebuie să ne înșele, el nu este decât un eufemism în spatele căruia se ascunde ideea de independență”³⁸.

Același autor ilustra o adevărată continuitate de luptă politică pronațională în cadrul acestor categorii „Bunicul lui I. Văcărescu e ucis de turci la 1714 împreună cu Constantin Brâncoveanu, tatăl și unchiul conduc mișcarea de la 1753, nepotul său Barbu va fi printre inițiatorii mișcării lui Tudor Vladimirescu, în multe privințe Mihai Cantacuzino preia și transmite apoi nepotului său Ioan idei formulate de Șerban Cantacuzino și Constantin Cantacuzino”³⁹.

Apare astfel clar că marea boierime nu e la primele încercări de restructurare a echilibrului, ci intră într-o tradiție a activității politice, într-o adevărată istorie Shakesperiană a predestinării unde moartea eroică a părintelui îi obligă pe fiu la acțiune și tot așa într-un lanț permanent. Nu e vorba deci de o atitudine de moment ci de tradiții politice și de povestiri istorice, geneologii familiale ce nu numai că obligă la activism politic, dar oferă și argumentele istorice ce duc la nașterea capitulațiilor. În aceste circumstanțe este cu totul firesc să constatăm ascendentul în planul ideologiei naționale a problematicii politice, a raportului cu puterea suzerană, problemă prioritară a momentului pe care îl traversează țările noastre. Așa se explică reactualizarea ideilor cantemirene, devenită principala referință în ideologia politică”⁴⁰, iar Gh. Platon aprecia că „există o reținere ciudată cu privire la creditul care urmează să fie acordat boierilor și clasei pe care aceștia o alcătuiesc, în diversele etape ale istoriei

---

³⁷ vezi Vlad Georgescu. *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române (1750-1831)*, București Editura Academiei, 1972, p. 42.

³⁸ *ibidem* p. 145.

³⁹ *ibidem* p. 60

⁴⁰ P. Teodor *Interferențe iluministe europene*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1984. p. 215.

noastre. Ne-am obișnuit (...) să-i excludem cu ostentație aproape de la orice act mare al istoriei, când îi acceptăm, admitem că au fost constatări să participe la un act progresist au făcut-o sub presiune.”⁴¹

De data aceasta boierimea română a dovedit o atitudine de înțelegere remarcabilă a statutului Principatelor gata fiind să ia o atitudine clară „tragicul context internațional în care totdeauna, s-au aflat țările române în cursul istoriei au impus opțiuni la fel de tragice generate de anumite convingeri politice cei care au calculat greșit de cele mai mult ori au plătit cu viața⁴².

Exact, lupta pentru capitulații a fost declanșată de marea boierime în condiții grele și meritul îi aparține cel puțin în etapa de până la 1821 și cei care au preluat standardul apărării capitulațiilor au sfârșit deseori tragic. Dacă privim numai la prima generație de creatori ai capitulațiilor. Mihai Catacuzino își va sfârșii viața într-un exil sărac în Rusia, la fel nepotul său, spătarul Ioan Cuza va fi decapitat în Moldova, Petre Depasta nimeni altul decât un nou creator de capitulații va fi condamnat alături de spătarul Cuza la pierderea averii ca trădător al Porții” cu confirmarea sultanului.⁴³

Deci această luptă nu e un expedient o ofensivă culturală ci presupune în primul rând o atitudine net antifanariotă, antigreacă.

Mihai Cantacuzino și Ion Cantacuzino se văd ca domni pământeni, iar ceilalți creatori ai capitulațiilor nu vor ezita la 1774 să aleagă un pământean ca domnitor, pe banul Ștefan Pârscoveanu⁴⁴.

Creatorii capitulațiilor în Moldova: Depasta, Cuza, Manolachi, Bogdan, Chirică vor intra într-o conjurație antifanariotă și mulți vor fi executați de domnul Constantin Moruzi (august 1778)⁴⁵. Iată deci că lupta pentru capitulații a cerut de la bun început jertfe și va continua să ceară jertfe de a lungul întregii sale existențe.

---

⁴¹ Gh. Platon *De la constituirea națiunii la marea unire*, vol.II, Editura Univ. Alex. I. Cuza.

⁴² *ibidem*, p.270.

⁴³ *ibidem* p. 270.

⁴⁴ L. Boicu, *Principatele române în raporturile politice internaționale*. Iași, 1986, p. 210.

⁴⁵ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, București, Editura Lider 2000 p. 84.

Ajunge să ne gândim la Tudor Vladimirescu și o generație întreagă de boieri care are „amintirea unor bejeneri în pripă a acestor goane năpraznice prin zloată, a nopților petrecute în capul oaselor... a zilelor de umilință și deznădejde, în care mai nici una din înaltele fețe de țării nu scăpase de furia plebei”⁴⁶ suferințe transformate în avalanșa de memorii bazate pe capitulații a anilor 1821–1822.

Încă odată lupta pentru capitulații nu e ușoară și ceea ce e important de observat e că primul lor rol nu e atât antiotoman căci ele arată tocmai o înțelegere între cele 2 părți cât în mod expres antifanariot, cea mai frecventă cerere e revenirea la o domnie pământeană. Un scriitor mai puțin familiarizat cu lumea diplomatică și de o mai redusă cultura și informație ca Dionisie Eclesiachul crede la 1774 (și multă lume o credea alături de el) că tratatul de la Kucuk Kainargi prevedea ca o condiție pentru revenirea Principatelor la imperiul otoman „așezământ ca turcii să nu mai sează în Țara Românească... și domnul să fie ales de boierii țării din pământeni din etnia și neamul domnesc”⁴⁷.

E clar în această atmosferă creată de capitulații părea improbabilă o revenire a fanariotilor neincluși în ele și respinși de societatea românească. Unul din creatorii capitulațiilor de la 1768–’70, episcopul, ulterior mitropolitul Cozma Popescu va fi atât de disperat de revenirea fanariotilor încât îi va scrie cancelarului austriac A.V. Kaunitz să obțină „menținerea măcar a vechilor privilegii în cazul când independența nu s-ar putea obține”⁴⁸.

Înainte de a părăsii momentul 1772 e necesar să mai facem o revizuire a unei opinii înrădăcinate în mentalitatea istorică, anume că aceste capitulații ar sta prin filiera lui I. Văcărescu sub influența lui Dimitrie Cantemir popularizat în perioada 1734–1771. În fapt așa cum am văzut capitulațiile Moldovei se nasc mai târziu și sub influența celor redactate în Țara Românească, și au un caracter mai puțin elaborat, influența cantemiriană apărând abia în faza ulterioară a creionării lor complete în opera doctorului Petre Depasta.

---

⁴⁶ *ibidem* p. 83-85 Ioan Cuza Și Manolachi Bogdan la 18 august 1778.

⁴⁷ P. Cornea, *Originile romantismului*, p.177.

⁴⁸ D. Eclesiarhul, *Hronograf (1764–1815)*, București, Editura Academiei, 1987.

Prima etapă e în principal a capitulațiilor din Țara Românească și acestea stau așa cum am văzut sub influența operei familiei Filipescu și a operelor lui Constantin Cantacuzino – stolnicul ce aprecia că „români: se află atâta fericiți și slobozi de tot, iar încă și domnie, stăpânirea și limba aceea a românilor tot stă să fie”⁴⁹ și în a cărui tradiție familială se menține amintirea postelnicului Cantacuzino care evitase transformarea țării în pașalâc tocmai promițând respectarea întocmai a condițiilor „capitulațiilor”⁵⁰. L-a fel în biblioteca familiei se află fără îndoială „Istoria Țării Românești” a stolnicului Constantin Cantacuzino într-o variantă mai amplă decât cea care ne-a parvenit nouă și în orice caz documentația strânsă pentru lucrare: „hrisoavele domnilor ce sunt pre la boierime și pre la mănăstiri date și la sate câte am putut vedea să pot scoate ceva”⁵¹, adică o bogăție de material care îi va folosi urmașului său în elaborarea tezei capitulațiilor. Adevăratul izvor al primelor capitulații ne apare cu claritate Constantin Cantacuzino – stolnicul și opera sa istoriografică și operele familiei Filipescu, Dimitrie Cantemir și operele sale fiind recuperate de autorii moldoveni cel mai probabil în 1772 și perioada următoare. Și era normal căci „timp de secole drepturile românești vor fi acreditate în conștiința europeană prin lămuriri, dovezi istorice, opere culturale și evidența unei comunități de gândire și civilizație”⁵².

Problema capitulațiilor era una prea importantă spre a-și avea izvorul în doar o operă și un personaj, ele apăreau de la început ca o operă colectivă atât a marii boierimi, a clasei politice din cele 2 principate dar și ca o punte peste generații unind istoriografii din deceniile de aur 1678–1715 cu nepoții lor care încercau să refacă situația Țărilor Române de la sfârșitul secolului XVIII.

Deci o unitate de acțiune și simțire românească care va permite capitulațiilor în perioada următoare să își facă o intrare răvășitoare pe scena diplomatică internațională pentru aproape 100 de ani (până la 1878).

---

⁴⁹ I.C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828*, București, 1932, p. 15

⁵⁰ vezi Mircea Malița, *Introducere la ... "Pagini din trecutul diplomației românești"* București Editura politică, 1966, p. 11

⁵¹ *Cronicari munteni* p. 62

⁵² *ibidem* p. 173